

*А. В. Фалюта, канд. екон. наук, доц.,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕЙТИНГОВОГО ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Оцінювання фінансового стану банків є одним із головних завдань органів нагляду, яке направлене на запобігання деструктивним процесам та зміцнення безпеки банківської системи. Вчасна ідентифікація наявних та можливих проблем у банківській сфері дає змогу державі на ранній стадії вживати запобіжних заходів і не допускати негативного розвитку подій.

З метою встановлення реального фінансового стану банків НБУ проводить їх оцінювання на базі рейтингової системи “СAMELS” та нерейтингової методики “Система оцінки ризиків” (COP). За обома системами аналіз проводиться експертним методом за результатами комплексних інспекційних перевірок.

Основою рейтингової системи СAMELS є визначення рейтингових оцінок за такими основними компонентами: достатність капіталу (С – capital adequacy); якість активів (А – assets quality); менеджмент (М – management); надходження (дохідність) (Е – earnings); ліквідність (L – liquidity); чутливість до ринкового ризику (S – sensitivity to market risk). При визначенні кожного компоненту враховуються їх внутрішні чинники.

За результатами інспектування кожному банку визначається цифровий рейтинг за усіма шістьма компонентами за п'ятибальною шкалою, де оцінка “1” є найвищою оцінкою, а оцінка “5” – найнижчою. Комплексна рейтингова оцінка також визначається за п'ятибальною шкалою – з урахуванням рейтингових оцінок кожного з компонентів.

Загалом, система СAMELS є достатньо ефективною, але головним недоліком має відсутність аналізу напрямів і тенденцій змінюваності компонентів у часі. Це може призвести до хибності присвоєної рейтингової оцінки, адже банк у якого фінансовий стан погіршується, за однакових показників у певний момент матиме такий же рейтинг, як і банк, що активно розвивається. Фактично ж ці банки повинні мати різну рейтингову оцінку, адже один розвивається, а в іншого нарощуються проблеми.

Не досліджується у рейтинговій системі СAMELS стан внутрішньої та зовнішньої безпеки, поза увагою залишається рівень розвитку банку. Усе це негативно відображається на реалістичності рейтингової оцінки за системою СAMELS та обумовлює необхідність її удосконалення.

Методика оцінювання банків “Система оцінки ризиків” визначає наскільки добре банк управляє ризиками протягом певного періоду та фіксує напрямок зміни. Загалом оцінюється 9 категорій ризиків: кредитний ризик, ризик ліквідності, зміни процентної ставки, ринковий, валютний, операційно-технологічний, ризик репутації, юридичний і стратегічний.

Існує чотири компоненти, за якими дається оцінка ризиків в COP:

1. Кількість ризику, тобто рівень або обсяг ризику, на який наражається банк. Вона характеризується як незначна, помірна або значна.
2. Якість управління ризиком. Характеризується як висока, така, що потребує удосконалення або низька.

3. Сукупний ризик. Оцінюється як високий, помірний або низький.
4. Напрямок ризику, тобто ймовірна зміна сукупного ризику протягом 12 місяців. Оцінюється як зростаючий, стабільний або що зменшується.

Головний недолік COP – вона є нерейтинговою системою. Це спричиняє проблеми ранжування банків. Недоліками також є неврахування прибутковості банку, якості його пасивів, упущення аналізу професійності керівництва банку та фінансової спроможності акціонерів.

У роботі запропоновано нову рейтингову систему “TALLCERMOD”, яка враховує недоліки, визначені в попередніх методиках. В її основу покладено 10 компонентів: час (T – time); активи (A – assets); ліквідність (L – liquidity); зобов’язання (L – liability); капітал (C – capital); надходження (прибутковість) (E – earnings); ризики (R – risks); менеджмент (M – management); власники (O – owners); розвинутість банку (D – development).

Для максимальної зручності, порядок розрахунку рейтингової оцінки компонентів та комплексної рейтингової оцінки банку є аналогічним як у системі CAMELS: п’ятибальна шкала, де оцінка “1” є найвищою, а “5” – найнижчою. Ця система на практиці також має бути реалізована шляхом виїзного інспектування банків з боку НБУ чи рейтингового агентства.

Важливо наголосити на компоненті “часу” у “TALLCERMOD”. Фінансово стабільний банк повинен мати відмінні показники протягом тривалого періоду (декілька років), а не лише зараз. Якщо у попередні роки фінансовий стан був посереднім або спостерігається велика амплітуда коливань за різними компонентами в часі, то навіть за відмінного стану зараз, такий банк стабільним вважатися не може.

Система “TALLCERMOD” враховує не тільки фінансові аспекти банківської діяльності (ліквідність, капітал, прибуток тощо), а й напрям зміни загального стану і окремих компонентів, амплітуду коливань банку, його історію і термін функціонування, власників, внутрішню та зовнішню безпеку, кількість філій і відділень та присутність банку у регіонах, імідж та інше, чого немає у CAMELS та багатьох інших рейтингових системах.

Фалюта, А.В. Удосконалення рейтингового оцінювання банків [Текст] / А.В. Фалюта // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 травня 2012 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2012. – Т. 1. - С. 102-104.